

Hovoříme s prof. MUDr. Dušanem Soudkem CSc., Dr.h.c.

S profesorem Soudkem jsme hovořili už jednou, před 11 lety. Byl to rozhovor poměrně rozsáhlý, byť vzešel z pouhých osmi otázek, které jsme mu položili. (Byl uveřejněn v 1. čísle *Universitas* ročníku 1994, na str. 33-35.) Tehdejším podnětem bylo udělení zlaté pamětní medaile prof. Soudkovi naší Lékařskou fakultou a v této souvislosti realizovaná jeho návštěva a přednáška v Brně.

Profesor Soudek, který se letos dožívá 85 let, je už dlouho jakýmsi neoficiálním zahraničním dopisovatelem naší revue. Neúnavně nám posílá rukopisy, jimiž nás informuje o aktualitách na americkém kontinentě, zejména na amerických univerzitách. Naši čtenáři znají jeho „Drobečky z amerického kontinentu“, většinou v rubrikách „Jak je to jinde ve světě“ nebo „Jak to vidím já“.

Masarykova univerzita stvrdila svůj trvalý ideový svazek s ním tím, že mu dne 15. ledna 1999 udělila svůj čestný doktorát (v oboru Biologické vědy).

Domníváme se, že 11 let je dostatečně dlouhý interval k tomu, abychom prof. Soudka pozvali „na slovíčko“ znovu. Letošní rozhovor mohl ovšem být jen virtuální: odehrál se korespondenční výměnou otázek a odpovědí přes Atlantik. Dbali jsme samozřejmě o to, aby se žádná pasáž našeho tehdejšího rozhovoru neopakovala, ale aby prof. Soudek mohl na některá svá vyjádření navázat.

I tentokrát promlouval s prof. Soudkem jménem redakční rady prof. Jan Šmarda.

Šmarda: *Dušane, začněme svůj letošní rozhovor připomínkou Tvého přímého působení na univerzitě v Brně (ať už se v dané chvíli jmenovala jakkoliv).*

Soudek: Po období temna za nacistické okupace přišla doba rychlého budování neexistující univerzity. Dnes si nedovedu ani představit naše tehdejší nadšení. Například někdo dočasně přechovával několik mikroskopů doma pod postelí. Pro jiné zbytky inventáře bylo nutno jet do Králova Pole s vypůjčeným vozíkem taženým svaly dobrovolníků.

Šmarda: *V této historické souvislosti se zákonitě vynořuje jméno profesora MUDr. et RNDr. Ferdinanda Herčíka. To byla velká*

a atraktivní osobnost, na jejíž politickou stránku nicméně stále existují rozporné názory. Jako jeho nejstarší žák jsi s ním byl po řadu let v úzkém kontaktu, a tak jsi ho poznal lépe než kdokoliv jiný z dnešní populace. Jak jsi ho viděl tehdy a jak ho vidíš s odstupem času?

Soudek: Nevím, zda zasluhuji označení žáka prof. Herčíka; nepokračoval jsem totiž v jeho výzkumném programu. Osobně na něho mám ty nejlepší vzpomínky: dovedl roznítit nadšení mladých (já jsem se o to pokoušel v Kanadě marně), každý týden jsme museli referovat o postupu práce, odmítal se spolupodepisovat jako autor na našich publikacích; politicky mne chránil, pokud to šlo. Myslím, že uvěřil v ideá-

ly komunismu, jako v té době mnozí. Bez jeho iniciativy by dnešní Biofyzikální ústav AV ČR neexistoval.

Šmarda: *Řekni nám vlastními (leč stručnými!) slovy něco o své vědecké práci jak v Brně, tak potom v kanadském Kingstonu.*

Soudek: Tak nejprve k mé „brněnské etapě“. V Brně bylo dlouhá léta nutno pracovat jen s těmi přístroji, které byly k dispozici. Kolem roku 1910 zkonstruovali v Zeisse několik mikroskopů pro ultrafialové záření. Kdosi přístroj objednal a pak zjistil, že je pro něho nepoužitelný. Trošky tohoto mikroskopu jsem „zdědil“ a podařilo se mně vymyslet vhodné téma pro ně; výsledky byly dokonce publikovány v zahraničí. Jako program aspirantury mně bylo prof. Herčíkem uloženo pokračovat v politicky fundované teorii Olgy B. Lepešínské. Výsledky jsem však mohl publikovat, teprve až „čas oponou trhnul“!

Při psaní své části monografie „Základy obecné cytologie“ (autoři: D. Soudek a O. Nečas) jsem velmi trpěl nedostatkem západní literatury; ústřední knihovna nebyla. Ale naštěstí byly k dispozici „Current Contents“ a já jsem hned psal žádanky o separáty potřebných prací. Když jsem pak později viděl na Západě centrální knihovnu, udělal jsem si ostudu tím, že jsem tuto „novinku“ nesmírně chválil. Knihovna byla obvyklá, průměrná, ale pro mne, kdo přišel zpoza „železné opony“, byla něčím neslýchaným.

Vedení univerzity se ke mně chovalo dobře i přes můj špatný kádrový posudek; ponechalo mě na univerzitě až do zřízení Výzkumného ústavu pediatrického roku 1963. Mým úkolem tam bylo pokusit se zrestaurovat lékařskou genetiku, která byla zdevastována tehdy u nás politicky vnucovaným „učením“ Lysenkovým. Já osobně jsem se začal věnovat cytogenetice; vzpomínám zde podpory profesora Zdeňka Bruneckého. Shodou okolností jsem měl možnost umístit jednoho svého pracovníka na studijní pobyt do západního Německa, sám jsem byl pozván na dvouměsíční stáž do Kanady. Naše brněnská výzkumná skupina měla několik úspěšných pracovníků, takže v roce 1967 jsme mohli uveřejnit zprávu o našem výzkumu (Research Report). Nadějně začátky byly přerušeny sovětskou

invazí roku 1968, po níž řada z nás odešla do exilu. (Jedna naše pracovnice se pak velmi dobře uplatnila jako lékařská genetička ve státě Wisconsin v USA.)

A k mé „druhé etapě“, v Kanadě. Za své umístění zde vděčím profesoru Barrovi. Ve svém oboru jsem tady měl volnou ruku. O plat a výzkumný grant bylo ovšem nutno každoročně žádat Ontario Mental Health Foundation. (Jak dnes už dávno vím, vyhlíží zahraniční instituce pro každého svého krátkodobého návštěvníka – pro hosta – idyllicky a bez problémů. Ty se projeví až při dlouhodobém pobytu a při vzniku konkurence; lidé jsou všude stejní.)

Vyšetřili jsme celkem 3600 karyotypů (tj. obrazů chromozomů) duševně postižených a trestanců. Vzpomínám si např. na nálezy normální matky se dvěma nadpočetnými chromozomy; tři její synové byli abnormální, každý s jedním nadpočetným chromozomem. Naše výsledky byly uveřejněny asi ve 30 publikacích, referátech a na mezinárodních konferencích. Podílel jsem se na práci akreditační komise pro laboratoře provádějící odborná genetická vyšetření (USA analogickou komisi nemají, chtěli se dobrovolně připojit k působnosti komise naší!). (Zde ještě malý detail: potřeboval jsem kontrolu normální krve a požádal jsem proto velitele Royal Military College, aby mně vzorky své krve poskytli jeho kadeti. Povolení k odběru jejich krevních vzorků jsem dostal a nezavřeli mě pro špionáž!)

Nesmím zapomenout na laborantku z Prahy, která se výrazně podílela na kvalitě mé laboratoře. K tomu snad humornou vzpomínku: druhá laborantka, která byla v laboratoři současně s ní, byla Američanka. Když se jí cosi nedařilo, pronesla *česky* výrok úlevy, který se někdy v takové situaci používá. Musel jsem ji mírně pokárat; naštěstí neznala původní význam onoho výroku.

Šmarda: *Jak hodnotíš svůj česný doktorát, který Ti udělila Masarykova univerzita?*

Soudek: Hodnost Dr.h.c. pokládám za jakousi formu omluvy za utrpenou diskriminaci v komunistických letech. Bohužel mnozí se podobné omluvy nedožili; snad by to šlo „in memoriam“.

Šmarda: *Jsi dlouholetým odběratelem Universitas, která z určitého úhlu průběžně odráží život Masarykovy univerzity. Jaký je Tvůj úsudek o naší revui a o její úrovni? Jaké náměty k další práci bys jí chtěl navrhnout?*

Soudek: Zdejší univerzita ovšem vydává univerzitní noviny, distribuované zdarma, ale nevydává magazín, jako je *Universitas*. Mohu ji srovnat jen s magazínem University of Toronto. Brněnští referují objektivně, zatím co po přečtení článku z magazínu U. of T. čtenář cítí nádech reklamy pro ni. To snad souvisí s „mendacity indexem“ Američanů, trochu přehánění je nutno předem odečíst. Výrobky musí být „new“, „improved“, „enriched“, tedy stejná musí být i škola!

Šmarda: *Chceš nějak okomentovat svou vlastní publikační aktivitu v Universitas?*

Soudek: Většinou jsem psal pro své přátele – a ti s mým souhlasem předávali mé krátké texty redakci. Neměl jsem tedy možnost konečný výběr textů pro *Universitas* provádět sám. Ale redakční výběr byl až dosud dobrý; snad jen některý článek už nebyl v době uveřejnění aktuální.

Šmarda: *Jak vnímáš rozdíl mezi univerzitami na americkém kontinentě a univerzitami v Evropě – a jmenovitě Masarykovou univerzitou?*

Soudek: Rozdíl mezi českými a kanadskými univerzitami spočívá za prvé v *kontinuitě*. Zdejší školy neprožily přerušení dvěma totalitními režimy. USA i Kanada se ovšem zúčastnily válek mimo svá území a měly na evropských bojištích velké ztráty. (Jejich intervenční vojska šla do bojů jako celek.) Evropa v té době prožila na svém vlastním území dvě války, v nichž utrpěla obrovské destrukce. Musela žádat Ameriku o pomoc.

Druhý rozdíl je *kompetice* mezi desítkami univerzit o posluchače a granty, i o prestiž slavné školy. Tady i univerzity potřebují reklamu jako každý byznys. Každá univerzita je samostatným podnikem. Nedovedu si představit celostránkovou reklamu Masarykovy univerzity v novinách, zatímco celostránkové inzeráty kanadských univerzit v denících nejsou vzácností. Překvapila mě

zde určitá animozita mezi městem a univerzitou, např. stížnosti na chování a recese studentů ve městě. Teď je aktuálně cítit mezi Kingstonem a Queen's University.

Podivil jsem se, že současná přístavba jedné z univerzit byla prováděna v novogotickém slohu. Poučili mě, že rodiče potenciálních studentů vyžadují na univerzitě starobylost – jako v Anglii. Tedy proto gotika!

V Kanadě je 47 univerzit; samozřejmě nejsou ekvivalentní. Některé udělují jen základní akademické hodnosti („undergraduate“) – těch je 21. Druhá kategorie uděluje nižší stupně hodností („comprehensive“) – těch je 11, nejvyšší kategorie pak uděluje tituly Dr i MD – a těch je 15, z nich v provincii Ontario 5: Toronto, Queens (v Kingstonu), McMaster (v Hamiltonu), Western Ontario (v Londonu) a Ottawa.

Vedle univerzit je v Ontariu 26 kolejí („colleges“); ty jsou zaměřeny výlučně na praxi a výuka na nich se může rychle měnit podle požadavků obchodu a průmyslu. Absolvování některých kurzů kolejí může být uznáno i univerzitou („credit“), na druhé straně některé koleje mohou udělovat i nejnižší akademické stupně. Není tedy ostrá hranice mezi univerzitami a nižšími školami. Není to také staletý systém fakult jako v Evropě. Nebývá ani rozdíl mezi univerzitou a technikou, jaký dlouho vládl v Evropě. Zdejší univerzity pěstují kult svých absolventů („alumni“), kteří jí přispívají svými dary; jmenovitě pro ně organizují každoroční setkávání na své půdě („homecoming“). Habilitační řízení je tu neznámo, docent je laický dobrovolný průvodce výstavou.

Mám dojem, že funkce profesora je jednodušší zde. Záleží na jeho PhD., ale hodně i na jeho výzkumných grantech a jejich sumě.

Šmarda: *Dne 22. listopadu 2004 byl oficiálně položen základní kámen k příštímu univerzitnímu kampusu v Brně-Bohunicích. Máš k tomuto – pro Masarykovu univerzitu historickému – mezníku nějaký komentář?*

Soudek: Masarykova univerzita existovala od svého založení ve starších, adaptovaných budovách. Od svého dětství si pamatuji na plány výstavby univerzitního kampusu na Kraví hoře, pod Palackého vrchem i jinde. Budova

Právnické fakulty zbyla dodnes jako jakási troska těchto plánů. Jsem rád, že jsem se dožil obřadu položení základního kamene pro příští univerzitní město; snad nezůstane jen při jeho položení.

Šmarda: *A na závěr: Chceš něco vzkázat Masarykově univerzitě, jejím studentům a učitelům?*

Soudek: Masarykova univerzita prošla během svého trvání řadou negativních vlivů. Neznám

univerzitu zde, v Kanadě, která by měla podobný osud. Možná, že si jí víc vážíme proto, že stále zůstává darem, a ne spotřebním objektem.

Přeji Masarykově univerzitě mnoho zdaru v budoucnosti.

Šmarda: *A mně zbývá popřát mnoho zdaru Tobě a poděkovat Ti za rozhovor.*

N. Udalcovová, Švadlena, 1912